

תאריך עדכון: א סיון תשפ"א (12/05/2021)

שם מחלקה:
ביה"ס ללימודי יסוד ביהדות
שם ומספר הקורס:
טעמי המצוות במחשבה היהודית

03-095-95

שם הקורס באנגלית:

Reasons for the Commandments in the Jewish Thought

שם המרצה: ד"ר אלי גורפינקל

סוג הקורס: שיעור מתוקשב

שנת לימודים: תשפ"א סמסטר: קיץ היקף שעות: 2 ש"ש

א. מטרת הקורס:

הקורס יסקור את תולדות הדיון בטעמי המצוות, יחשוף את הגישות המרכזיות בסוגיה, יגיש בפני הלומדים הקורס חטיבה מרכזית במסורת היהודית, ויעמיק באחד המרכיבים החשובים של המסורת והתרבות היהודיים.

ב. תוכן הקורס:

הקורס בוחן את הנושאים הבאים:

א. מושג ה'מצווה' וייחודו בתיאולוגיה הדתית

חקר טעמי המצוות: שאלות יסוד

טעמי המצוות במקרא; במחשבת חז"ל; ובפילוסופיה היהודית-הלניסטית

הפילוסופים של ימי הביניים: רס"ג, ריה"ל, ראב"ע, רמב"ם, אברבנאל

מחשבה מודרנית: משה מנדלסון, רש"ר הירש, ראי"ה קוק, ובני חוגם.

עיון שיטתי בטעמי מצוות מובחנות

הקורס מחולק לשלוש יחידות למידה נושאיות:

מבוא כללי: מצוות וטעמיהן – רצוי או מסוכן?

יחידה א': מבוא כללי; טעמי המצוות במחשבה היהודית הקדומה

קריאה נוספת	קריאת חובה	נושא השיעור	
היינמן, ח"א עמ' 22-14	דפי מקורות וסיכום	טעמי המצוות במקרא	1
היינמן, ח"א עמ' 36-22 אורבך, עמ' 321-347 לורברבוים, השגבה	דפי מקורות וסיכום	טעמי המצוות במשנת חז"ל	2
היינמן, ח"א עמ' 46-36	דפי מקורות וסיכום	במחשבה היהודית-הלניסטית	3
היינמן, ח"א עמ' 53-49	דפי מקורות וסיכום	במחשבת רס"ג	4

יחידה ב': הפילוסופיה היהודית בימי הביניים

קריאה נוספת	קריאת חובה	נושא השיעור	
היינמן, ח"א עמ' 65-58	דפי מקורות וסיכום	ר' יהודה הלוי	5
היינמן, ח"א עמ' 72-65	דפי מקורות וסיכום	ר' אברהם אבן עזרא	6
היינמן, ח"א עמ' 97-79	דפי מקורות וסיכום	רמב"ם	7

יחידה ג': המחשבה היהודית בעת החדשה

קריאה נוספת	קריאת חובה	נושא השיעור	
היינמן, ח"א עמ' 117-124	דפי מקורות וסיכום	ר' יצחק אברבנאל	8
שלום, פרקי יסוד, עמ' 113-152	דפי מקורות וסיכום	תורת הקבלה	9
סיידלר; היינמן, ח"ב עמ' 91-1161	דפי מקורות וסיכום	רש"ר הירש	10
נהוראי	דפי מקורות וסיכום	הראי"ה קוק	11

מבחן מועד א': טרם נקבע

מבחן מועד ב': טרם נקבע

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם: אין

חובות / דרישות / מטלות: נוכחות במפגשי ההנחיה, הגשת מטלות לפי היחידות (פרטים בהמשך); קריאת מקורות ומחקרים; עיון בדפי המקורות

מרכיבי הציון הסופי: הגשת המטלות; מבחן מסכם (ציון מספרי)

ד. ביבליוגרפיה:

דפי מקורות מפורטים לכל שיעור; ניתן למצואם באתר הקורס במודל.

מקורות

סעדיה בן יוסף פיומי, **הנבחר באמונות ובדעות**, יוסף קאפח (תרגום), ירושלים תש"ל.
 יהודה הלוי, **ספר הכוזרי**, יהודה אבן שמואל (תרגום), תל-אביב תשל"ג.
 אברהם אבן עזרא, **יסוד מורא וסוד תורה**; יוסף כהן ואוריאל סימון (עורכים), רמת-גן תשס"ז.
 משה בן מימון (רמב"ם), **מורה הנבוכים**, מיכאל שורץ (תרגום), תל אביב תשס"ג.
 משה. מנדלסון, **ירושלים**, תל-אביב תש"ז.
 רש"ר הירש, **המצוות כסמלים**, ירושלים תשמ"ד.
 רש"ר הירש, **חורב**, ירושלים – ניו יורק תשס"ז.
 אברהם יצחק קוק (ראי"ה), **חזון הצמתונות והשלום**, ירושלים תשמ"ג.

כללי

היינמן יצחק, **טעמי מצוות בספרות ישראל**, ח"א-ח"ב, ירושלים תשנ"ג.
 סילמן יוחנן, "בין טעמי מצוות למקור תוקפן", **מנחה למנחם; קובץ מאמרים לכבוד הרב מנחם הכהן**, חנה עמית, אביעד הכהן, וחיים באר (עורכים), בני ברק תשס"ח, עמ' 179-186.
 גולדמן אליעזר, "המצווה כנתון יסודי של הדת", בספרו: **מחקרים ועיונים: הגות יהודית בעבר ובהווה**, ירושלים תשנ"ז, עמ' 306-315.
 לורברבוים יאיר, "דתיות הלכתית של מסתורין והשגבה, דתיות הלכתית של ציות ושעבוד, והסתייגויות אחרות מטעמי המצוות וההלכות", **דיני ישראל לב (תשע"ח)**, עמ' 69-114.
 סידלר מאיר, **טעמי המצוות במחשבה היהודית**, חוברת קורס, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשנ"ח
מחשבת המקרא, חז"ל, והפילוסופיה היהודית-הלניסטית.
 אורבך אפרים אלימלך, **חז"ל: פרקי אמונות ודעות**, ירושלים תשמ"ו, עמ' 321-347.

מחשבת ימי הביניים והרנסאנס

דינסטג ישראל יעקב, "טעמי המצוות במשנת הרמב"ם: ביבליוגרפיה", **דעת** 41 (תשנ"ח), עמ' 101-115.
 ישפה רפאל, **פילוסופיה יהודית בימי הביניים**, א-ג, רעננה תשס"ה-תשס"ז.

כשר חנה, "אמנות הכתיבה ב'מורה הנבוכים': קריאה צמודה של פרק כו בחלק השלישי", **דעת** 37 (תשנ"ו), עמ' 63-106.

ליבוביץ ישעיהו, **שיחות על פרקי טעמי המצוות**, ירושלים תשס"ג.

נהוראי מיכאל צבי, "הרמב"ם על המצוות כגזירות מלך וכאתגר אינטלקטואלי", **הרמב"ם: שמרנות, מקוריות, מהפכנות**, אביעזר רביצקי (עורך), ח"ב (תשס"ט), עמ' 367-374.

פיקסלר דרור, "טעמי המצוות במורה הנבוכים ויחסם לשאר כתבי הרמב"ם: עיון בטעמי מצוות שילוח הקן", **צהר** כב (תשס"ה), עמ' 95-104.

רוזנוסר, דבורה, "ענייני השקפה וטעמי המצוות במשנה הראב"ע", **שמעתין** 171 (תשס"ח), עמ' 147-154.

רחמי משה, טעמי המצוות: אקטואליה ופולמוס דתי בתקופת הרנסנס, **טללי אורות** יד (תשסח) 105-122.

שוורץ צבי, **הגותו של הרמב"ם**, ירושלים תש"ן.

שילת יצחק, "מטרתן וטעמיהן של המצוות - שיטות הכוזרי והרמב"ם", **צהר** ג (תש"ס), עמ' 141-115.
Kreisel Howard Theodore, "Reason for the commandments in Maimonides' 'Guide of the Perplexed' and in Provençal Jewish philosophy", *Maimonidean Studies* 5 (2008), pp. 159-188.

תורת הקבלה

שלום גרשום, **פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה**, ירושלים תשמ"א, עמ' 152-113.

מחשבה מודרנית

אריאל יעקב, "טעמי המצוות במשנת הרמב"ם, הרש"ר הירש, והראי"ה קוק", **החינוך לאמונה בדורנו** (תש"ס), עמ' 42-55.

דון אריה, "על בקשת טעמים למצוות ותחזית היהודי המודרני בהגותו היהודית של משה מנדלסזון", **מועד** טז (תשס"ו), עמ' 75-88.

לוי יהודה, "טעמי המצוות והפסיכולוגיה המודרנית", **בד"ד** 19 (תשס"ח), עמ' 71-78.
סידלר מאיר, "לפתרון הבעיות המרכזיות ביותר של התודעה היהודית": הסימבוליקה של הרב שמשון רפאל הירש על רקע תקופתו", **בדרכי שלום; עיונים בהגות היהודית, מוגשים לשלום רוזנברג**, בנימין איש שלום (עורך), ירושלים תשס"ז, עמ' 323-351.

שרלו יובל, "טעמי הקרבנות של הרמב"ם במשנת הרב קוק", דעת 39 (תשנ"ז), עמ' 123-148.
Grinfeld Isidor, "Taamei hamitzvoth in the Jewish legal philosophy of Rabbi S.R. Hirsch", *Ateret Tsevi: Jubilee Volume Presented in Honor of The Eightieth Birthday of Rabbi Dr. Joseph Breuer*. Marc Breuer and Jacob Breuer. (eds.), New York: P. Feldheim, 1962, pp. 95-113.

מצוות מובחנות

ברנדס יהודה, "הטעם כמעצב הלכה : עיון במצוות הדלקת נר שבת", **אקדמות יב** (תשס"ב), עמ' 234-209.

די-סיניי שמואל, **נותן טעם לשבת: טעמי הכשרות בפרשנות היהודית**, רומא-מילאנו תשנ"ח.
וינברג אורי, "טעם מצות שבת", **שמעתין** 136 (תשנ"ט), עמ' 68-72.